

ԿԱՐԾԻՔ

Ը.00.08 «Տնտեսության մաթեմատիկական մոդելավորում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված Գևորգ Սամվելի Ասլանյանի «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության տնտեսամաթեմատիկական գնահատումը» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Պետական պարտքի կառավարումը ներառում է պարտքի կառավարման նպատակների առավելությունների ճանաչումը, ռիսկերի և ծախսերի գնահատումը, պարտքի և դրամավարկային կառավարման նպատակների տարանջատումը, վերաֆինանսավորման ու շուկայական ռիսկերի և պարտքի բեռի տոկոսային ծախսերի կառավարման անհրաժեշտությունը, գործառնական ռիսկերի նվազեցման համար առողջ ինստիտուցիոնալ կառուցվածք և քաղաքականություն մշակելու անհրաժեշտությունը, ներառյալ պարտքի կառավարման մեջ ներգրավված պետական մարմինների միջև պարտականությունների և դրանց հետ կապված պատասխանատվության հստակ պատվիրակումը: Հաշվի առնելով պարտքի կառավարման ռազմավարության միջնաժամկետ հեռանկարը՝ առավել արդյունավետ լինելու համար այն պետք է մշակվի հարկաբյուջետային պլանավորման համաձայն: Պարտքի կայունության վերլուծությունը կգնահատի, թե արդյո՞ք հարկաբյուջետային քաղաքականությունը և դրա հետ կապված պարտքի մակարդակը կայուն են երկարաժամկետ հեռանկարում:

Վերջին երկու տասնամյակում ՀՀ տնտեսությունը ենթարկվել է տարբեր ցնցումների, որոնց հետևանքները մեղմելու համար կառավարությունը ներգրավել է նոր վարկային պարտավորություններ: Այս տարիների ընթացքում փոփոխվել են պարտքի կառավարման նպատակները, դրանց իրականացման ուղիները և պարտքի պորտֆելի կառուցվածքը(թողարկվել են եվրոպարտատոմսեր, իրականացվել է հարկաբյուջետային կանոնների արդիականացում, փոփոխվել են պարտքի պորտֆելի ռիսկերի ուղենիշները): Վերը նշված գործոնները անհրաժեշտություն են ստեղծում իրականացնելու պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության գնահատում, ինչն էլ պայմանավորում է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը և հիմնական խնդիրները

Ատենախոսության նպատակն է բացահայտել ՀՀ պետական պարտքի կառավարման հիմնախնդիրներն ու ռիսկերը, ինչպես նաև գնահատել դրա արդյունավետությունը: Այս նպատակի իրագործման համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- ներկայացնել պետական պարտքի բեռը և սպասարկումը բնութագրող ցուցանիշները, դրանց ռիսկայնության շեմերը, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման ռիսկերը,
- վերլուծել ՀՀ պետական պարտքի բեռը և սպասարկումը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկան, գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելին բնորոշ ռիսկերը,

- վերլուծել վարկային դիրքի գնահատման համար կիրառվող վարկանիշներ, ներկայացնել պետական պարտքի կայունությունը՝ որպես կառավարման արդյունավետության գնահատական,
- ուսումնասիրել պետական պարտքի կայունության գնահատման մոդելները, առանձնացնել դրանցից յուրաքանչյուրի առավելություններն ու թերությունները, գնահատել ՀՀ Կառավարության պարտքի կայունությունը,
- գնահատել ՀՀ պետական պարտքի և պարտք ձևավորող ցուցանիշների փոխազդեցությունը,
- բացահայտել պետական պարտքի կառավարման ռազմավարության մշակման հիմնական խնդիրները, նպատակներն ու ռիսկերը,
- ներկայացնել պարտքի կառավարման ռազմավարության գնահատման մոդելը, ձևավորել ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետ ռազմավարություն:

Ատենախոսության կառուցվածքը և բովանդակությունը

Ատենախոսության «**Ներածություն**» բաժնում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, առարկան և օբյեկտը, տեսական, մեթոդական և տեղեկատվական հիմքերը, ձևակերպվել են գիտական նորույթները, արդյունքների տեսական ու գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «**Պետական պարտքի գնահատում և վարկանիշավորում**» գլխում նախ ներկայացվում են ընդհանուր պետական պարտքը, պետական պարտքի բեռի և սպասարկումը բնութագրող ցուցանիշները, դրանց ռիսկայնության շեմերը, ինչպես նաև պարտքի կառավարման ռիսկերը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «**Պետական պարտքի կառավարումն ու կայունությունը: Գնահատման մոդելներ**» գլխում ներկայացվում է ընդհանուր պարտքի կայունության էությունը և այն բնութագրող կարևորագույն հասկացությունները (վճարունակություն, իրացվելիություն և խոցելիություն), այնուհետև վերլուծվում և ներկայացվում է պարտքի կայունության գնահատման դետերմինիստիկ (MAC: Market Access Countries DSA) մոդելը, դրա առավելությունները, դրանում կիրառվող մակրոտնտեսական շոկերը, պարտքի կայունության և խոցելիության գնահատման ցուցանիշներն ու դրանց շեմերը: Գլխի երրորդ բաժնում ներկայացվում են պարտքի կայունության գնահատման ստոխաստիկ մոտեցումները, այս մոդելների առավելություններն ու թերությունները: Գլխի վերջին բաժնում ներկայացվում են պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակները, դրանց մշակման հաջորդական քայլերն ու պետական պարտքի կառավարման ռազմավարության գնահատման մոդելը (MTDS):

Ատենախոսության երրորդ՝ «**ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության գնահատումը**» գլխում ներկայացվել է ՀՀ պետական պարտքի բեռն և սպասարկումը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկան: VAR վեկտոր ավտոռեգրեսիոն մոդելի միջոցով գնահատվել է պետական պարտքի և պարտք ձևավորող գործոնների փոխադարձ ազդեցությունը տարեկան և եռամսյակային տվյալների հիման վրա, որի ստացված արդյունքները կիրառվել են MAC DSA դետերմինիստիկ մոդելի միջոցով ՀՀ Կառավարության պարտքի կայունությունը գնահատելու համար: Պարտքի կայունությունը գնահատվել է նաև հեղինակի կողմից մշակված՝ համաշխարհային տնտեսական և քաղաքական փոփոխությունների, ինչպես նաև հայ-ադրբեջանական հակամարտության հնարավոր սրացման

հետևանքով առաջացող տնտեսական շոկերի դեպքում: Գլխի վերջին բաժնում իրականացվել է պարտքի կառավարման 3 ռազմավարությունների մշակումն ու դրանց համեմատական գնահատումը:

Աշխատանքի հիմնական գիտական արդյունքները և գիտագործնական նշանակությունը

Ատենախոսի կողմից ներկայացված ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորոյթը կայանում է հետևյալում.

1. Հաշվի առնելով ՀՀ պետական պարտքի վրա ազդող գործոնների փոխազդեցությունը՝ որպես պարտք ձևավորող գործոններ դիտարկվել և գնահատվել են իրական ՀՆԱ աճը, իրական տոկոսադրույքը, իրական արդյունավետ փոխարժեքը և առաջնային հաշվեկշիռը:
2. Բացահայտվել է, որ չնայած արտարժույթով պարտքի տեսակարար կշիռը նվազել է, պետական պարտքը զգայուն է փոխարժեքի նկատմամբ, իսկ իրական տոկոսադրույքի ազդեցությունը թույլ, սակայն ազդում է առաջնային հաշվեկշռի և պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության վրա, ինչը ներկայացվել էր նաև պարտքի կայունությունը գնահատող դետերմինիստիկ մոդելում:
3. Ապացուցվել է, որ կառավարության պարտքը կիրառված մակրո-ֆիսկալ սթրես թեստերից ամենաշատը զգայուն է տնտեսական աճի և փոխարժեքի շոկերի, իսկ համախառն ֆինանսավորման պահանջը՝ ՀՆԱ-ի և առաջնային հաշվեկշռի շոկերի նկատմամբ:
4. Ձևավորվել են տնտեսական շոկերի սցենարներ: Ստացված արդյունքների համաձայն հիմնավորվել է, որ անհրաժեշտ է հարկաբյուջետային կանոններով նախատեսված գործողություններ՝ պարտքի բեռի նվազեցման համար:
5. Մշակվել են պարտքի կառավարման 3 տարբեր սցենարներ: Գնահատվել է դրանց կայունությունը փոխարժեքի և տոկոսադրույքի շոկերի նկատմամբ: Հաշվի առնելով ստացված արդյունքները և ՀՀ Կառավարության պարտքի կառավարման նպատակները՝ հիմնավորվել է, որ առաջին սցենարը ավելի նախընտրելի տարբերակ է:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հեղինակը 2.3 բաժնում ներկայացրել է պետական պարտքի կայունության գնահատման ստոխաստիկ մոդելները, որտեղ առանձնացվում է հարկաբյուջետային վարքագծի ֆունկցիան: Ցանկալի էր, եթե ատենախոսը գնահատեր ՀՀ հարկաբյուջետային արձագանքը (տվյալ դեպքում առաջնային հաշվեկշիռը) օգտագործելով Հայաստանի և հարևան կամ գործընկերներ երկրների տվյալների համադրմամբ պանելային մոդելը: Այն հնարավորություն կտար առաջնային հաշվեկշռի ավելի իրատեսական կանխատեսմանը:
2. Հեղինակը 3.3 բաժնում VAR ավտոռեգրեսիոն մոդելի միջոցով գնահատել է պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության և այն ձևավորող գործոնների փոխադարձ ազդեցությունը: Այլ հեղինակներին հղում տալիս՝ նշվում է, որ որպես պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության վրա ազդող գործոն դիտարկվել է նաև գնաճը, սակայն հեղինակը այն չի ներառել: Նպատակահարմար էր նաև, որ հեղինակը գնահատեր նույն մոդելը այլ երկրների համար ևս և առանձնացներ ստացված արդյունքների առանձնահատկությունները:
3. Հեղինակը աշխատանքի 3.4 բաժնում մշակել է պարտքի կառավարման 3 ռազմավարություն: Ռազմավարությունները տարբերվում են գործիքակազմով: Հետազոտությունն ավելի լիարժեք

կլիներ, եթե հեղինակը ավելի մանրամասն ներկայացներ յուրաքանչյուր ռազմավարությունը, ինչպես նաև գնահատվեր յուրաքանչյուր ռազմավարության իրատեսականությունը կամ նշված փոխառու միջոցների ներգրավման հնարավորությունները:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Արված դիտողությունները չեն նսեմացնում հետազոտության արդյունքները: Գևորգ Սամվելի Ասլանյանի ատենախոսությունն ունի գիտագործնական նշանակություն, ատենախոսը կատարել է ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն, որում կատարված են որակյալ վերլուծություններ, որոնք բխում են առաջադրված խնդիրներից:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն հրապարակված են հեղինակի կողմից հրապարակված 6 գիտական հոդվածներում:

Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում է աշխատանքի կարևորագույն դրույթներն ու արդյունքները:

Գևորգ Սամվելի Ասլանյանի «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության տնտեսամաթեմատիկական գնահատումը» թեմայով ատենախոսությունը բավարարում է «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 6-րդ և 7-րդ կետերի պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է Ը.00.08 «Տնտեսության մաթեմատիկական մոդելավորում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍ

Տեխ. գիտ. դոկտեր, պրոֆեսոր՝

Ա. Հ. Առաքելյան

«29» .06.2023թ.

Պարոն Ա. Հ. Առաքելյանի
ստորագրությունը հաստատում եմ՝
ԵՊՀ գիտական քարտուղար
բանասիրական
գիտությունների թեկնածու՝

Մ. Վ. Հովհաննիսյան

«29» .06.2023թ.